

Quick scan flora en fauna begraafplaats Montfoort

Onderzoek naar het voorkomen van beschermde soorten en gebieden en
toetsing aan de wet- en regelgeving voor natuur.

Definitief

Gemeente Montfoort

Grontmij Nederland B.V.
Houten, 15 april 2010

Verantwoording

Titel : Quick scan flora en fauna begraafplaats Montfoort

Subtitel : Onderzoek naar het voorkomen van beschermde soorten en gebieden en toetsing aan de wet- en regelgeving voor natuur.

Projectnummer : 280610

Referentienummer : 280610

Revisie : D1

Datum : 15 april 2010

Auteur(s) : mr. A.H. (Daniel) Tuitert

E-mail adres : daniel.tuitert@grontmij.nl

Gecontroleerd door : Luuk Vranken

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : Coen Nell

Paraaf goedgekeurd :

Contact : De Molen 48
3994 DB Houten
Postbus 119
3990 DC Houten
T +31 30 634 47 00
F +31 30 637 94 15
midwest@grontmij.nl
www.grontmij.nl

Inhoudsopgave

1	Aanleiding en doel	4
2	Gebiedsbeschrijving.....	5
3	Toetsingskader	6
3.1	Natuurbeschermingswet	6
3.2	Flora- en faunawet	6
3.3	Provinciaal natuurbeleid.....	7
3.3.1	Ecologische Hoofdstructuur	7
3.3.2	Rode lijstsoorten	8
4	Resultaten	9
4.1	Inleiding.....	9
4.1.1	Bureaustudie	9
4.1.2	Veldbezoek	9
4.2	Beschermde gebieden	10
4.2.1	Natuurbeschermingswet	10
4.2.2	Ecologische hoofdstructuur.....	10
4.3	Beschermde soorten.....	10
4.3.1	Flora- en faunawet	10
4.3.2	Provinciaal soortenbeleid.....	12
5	Conclusies.....	13
6	Literatuur	14

1 Aanleiding en doel

De natuur in Nederland wordt beschermd vanuit twee invalshoeken: bescherming van gebieden en bescherming van soorten. De gebiedsbescherming is geregeld via de Natuurbeschermingswet 1998 (Natura 2000-gebieden en Beschermde natuurmonumenten) en het Streekplan (o.a. Ecologische Hoofdstructuur (EHS), weidevogelgebieden en ganzenfoerageergebieden). De soortenbescherming is geregeld in de Flora- en faunawet. De natuurwetgeving in Nederland heeft als belangrijkste component het zorgplichtbeginsel, dat van elke initiatiefnemer verlangt dat hij zich vooraf op de hoogte stelt van eventuele schadelijke effecten op voorkomende beschermde soorten planten en dieren en hun leefomgeving.

De gemeente Montfoort is voornemens om ten zuiden van Montfoort een begraafplaats te realiseren. Dit is een ruimtelijke ontwikkeling in de zin van de wet- en regelgeving voor natuur, zodat de effecten van de aanleg getoetst moeten worden aan de bepalingen uit de Natuurbeschermingswet, de Flora- en faunawet en het beleid ten aanzien van de Ecologische Hoofdstructuur. De gemeente Montfoort heeft Grontmij gevraagd om in beeld te brengen welke gevolgen dit heeft voor beschermde soorten of natuurgebieden en wat de consequenties zijn vanuit de natuurbeschermingwet- en regelgeving. Daartoe is door Grontmij een quick scan natuurwetgeving uitgevoerd, waarvan dit rapport de uitkomsten weergeeft.

Figuur 1: inrichtingsschets begraafplaats De Stuivenberg te Montfoort.

2 Gebiedsbeschrijving

Het plangebied ligt aan de zuidkant van Montfoort (zie figuur 2) en bestaat uit enkele graslandpercelen, een aantal watergangen en langs Blokland en Bovenkerkweg bomenrijen (essen).

Figuur 2: Overzicht plangebied (rood omlijnd) aan de zuidrand van Montfoort.

3 Toetsingskader

3.1 Natuurbeschermingswet

Met de inwerkingtreding van Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) in oktober 2005 zijn door Nederland de internationale verplichtingen vanuit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving verankerd. Ingevolge artikel 10a, eerste lid Nb-wet, wijst de minister van LNV gebieden aan ter uitvoering van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, de zogenaamde Natura 2000-gebieden.

Projecten en handelingen, die negatieve effecten op Natura 2000-gebieden kunnen hebben en die niet nodig zijn voor of verband houden met het beheer, zijn verboden. Ook projecten of handelingen die buiten het Natura 2000-gebied plaats vinden kunnen verboden zijn als er negatieve effecten door 'externe werking' kunnen optreden.

Gedeputeerde Staten – of in uitzonderingsgevallen de minister van LNV – kunnen op grond van artikel 19d Nb-wet een vergunning verlenen voor activiteiten die negatieve effecten op Natura 2000-gebieden kunnen hebben. Voor plannen (bijvoorbeeld bestemmingsplannen of streekplannen) geldt dat goedkeuring van het bevoegd gezag op grond van artikel 19j Nb-wet nodig is. De vergunning of goedkeuring kan pas worden afgegeven nadat een zogenaamde 'habitat-toets' het bevoegd gezag de zekerheid heeft gegeven dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast en de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van de soorten niet verslechtert en dat er geen verstoring van soorten optreedt.

3.2 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is sinds 1 april 2002 van kracht. In deze wet zijn (nagenoeg) alle van nature in het wild voorkomende amfibieën, zoogdieren en vogels beschermd. Daarnaast zijn er selectieve lijsten van beschermde planten, vissen, vlinders en ongewervelde dieren. De beschermde soorten en hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen mogen niet opzettelijk worden verstoord of vernietigd. Indien dit onvermijdelijk is, dient ontheffing te worden aangevraagd. Vrijstelling of ontheffing kan slechts worden verleend "wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort". In principe dienen bij verstoring mitigerende dan wel compenserende maatregelen te worden genomen. Sinds 23 februari 2005 is de Flora- en faunawet gewijzigd. De beschermde soorten zijn nu verdeeld in drie tabellen:

- Algemene soorten (tabel 1-soorten)

Wat betreft ruimtelijke ontwikkelingen geldt een vrijstelling. Voor ruimtelijke ontwikkelingen hoeft geen ontheffing aangevraagd te worden.

- Overige soorten (tabel 2-soorten)

Wat betreft ruimtelijke ontwikkelingen geldt een vrijstelling, mits wordt gewerkt volgens een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Is er geen gedragscode dan moet ontheffing aangevraagd worden, deze valt onder de lichte toets (geen aantasting van de duurzame instandhouding van de soort).

- Soorten bijlage IV Habitatrichtlijn en bijlage 1 AMvB (tabel 3-soorten)

Voor deze soorten moet wat betreft ruimtelijke ontwikkelingen een ontheffing worden aangevraagd. De ontheffingsaanvraag valt onder de zware toets, hetgeen inhoudt dat:

- er sprake dient te zijn van een bij de wet genoemd belang;
- er geen alternatief mogelijk is;

- er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort(en).

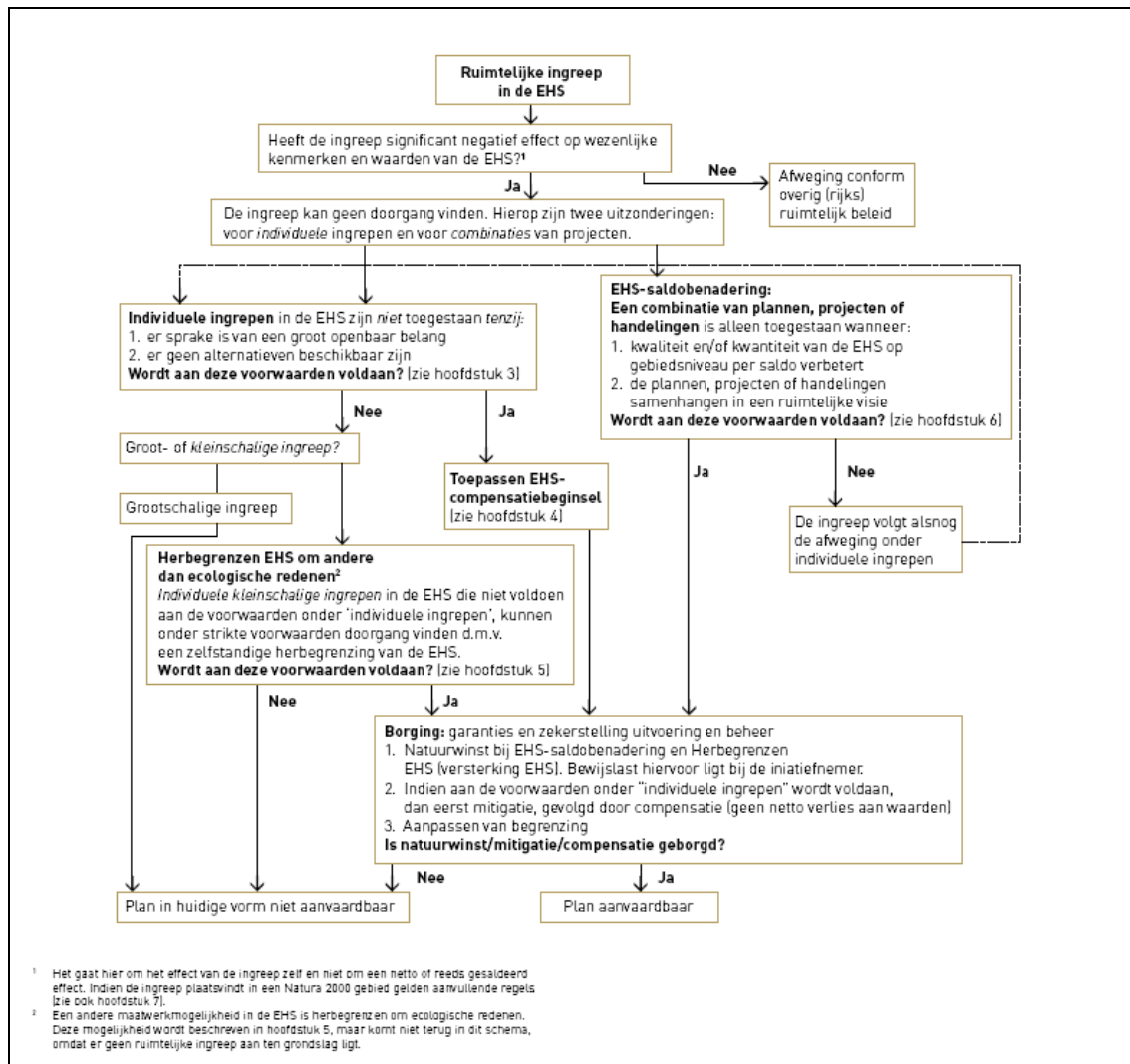
Vogels zijn niet ingedeeld in bovengenoemde categorieën. Verstoring van nestelende en/of broedende vogels en aantasting van vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels is niet toegestaan. Daarom dienen versturende werkzaamheden altijd buiten het broedseizoen te worden uitgevoerd. Het beschermingsregime voor vogels komt overeen met dat van tabel 3-soorten.

3.3 Provinciaal natuurbeleid

3.3.1 Ecologische Hoofdstructuur

In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is het ruimtelijk beleid op rijks-, provinciaal, en gemeentelijk niveau vastgesteld, waarin onder andere de bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is verankerd. De EHS werd officieel geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan en is daarna opgenomen in het Structuurschema Groene Ruimte (SGR). Het Structuurschema is inmiddels vervangen door de Nota Ruimte.

Bij geplande ingrepen die binnen de EHS vallen moet het belang van de natuurbescherming worden afgewogen tegen andere belangen, indien de voorgenomen ingreep negatief uitwerkt op de aanwezige natuurwaarden. De kern van de afweging vormt het 'nee, tenzij'-principe. Dit wil zeggen dat schadelijke ingrepen **niet** zijn toegestaan, **tenzij** er andere belangen zijn die de ingreep rechtvaardigen. In dat geval zijn compenserende maatregelen voorgeschreven.

Figuur 3.3: Stroomschema ruimtelijke ingrepen in de EHS (Bron: Spelregels EHS, ministerie van LNV, VROM en provincies).

3.3.2 Rode lijstsoorten

Op grond van het Besluit houdende vaststelling van Rode lijsten flora en fauna (minister van LNV, 2004) zijn de verdwenen, ernstig bedreigde, bedreigde, kwetsbare en gevoelige dier- en plantensoorten opgenomen in een nationale Rode lijst. Aan deze soorten moet volgens het besluit bijzondere aandacht worden besteed voor wat betreft de instandhouding. De Rode lijst geeft de soorten van de lijst dus geen afzonderlijke juridische beschermingsstatus, maar geeft wel aan dat er in het (soorten)beleid rekening gehouden moet worden met de instandhouding van de betreffende soorten. Wanneer er op provinciaal niveau beleid ten aanzien van bepaalde Rode lijstsoorten is vastgesteld, dan dient dit beleid als afwegingskader in de besluitvorming rond plannen die in gaan tegen dit beleid. De provincie Utrecht heeft geen provinciaal beleid ten aanzien Rode lijstsoorten buiten de EHS. Wel hanteert de provincie Utrecht eigen 'Oranje lijsten' waarop provinciale aandachtssoorten staan die binnen de EHS extra worden beschermd.

4 Resultaten

4.1 Inleiding

Aan de hand van bestaande inventarisatiegegevens en een veldbezoek door een ter zake kundige van Grontmij zijn de natuurwaarden binnen het plangebied in kaart gebracht. In dit hoofdstuk worden de natuurwaarden in en rond het plangebied beschreven.

4.1.1 Bureau studie

Via het Natuurloket is het overzicht van beschikbare gegevens geraadpleegd van het kilometerhok waarin het plangebied ligt (zie figuur 4.1). Het Natuurloket geeft aan dat het kilometerhok voor vaatplanten en watervogels goed is onderzocht, voor andere soortgroepen niet of slecht.

Rapportage voor kilometerhok X:125 / Y:449								
Soortgroep	FF1*	FF23*	FF vogels	Hrl*	RL*	Volledigheid*	Detail*	Actualiteit*
Vaatplanten	1				1	goed	-	1975-2007
Mossen						slecht		1997-2007
Korstmossen						niet		1992-2007
Paddestoelen						niet		1992-2007
Zoogdieren						niet		1997-2007
Broedvogels			1			slecht	0%	1996-2007
Watervogels						goed	0%	96/97-06/07
Reptielen						niet		1992-2007
Amfibieën	1	1		1		slecht	0%	1992-2007
Vissen						niet		1992-2007
Dagvlinders						matig		1998-2008
Nachtvlinders						niet		1980-2008
Libellen						niet		1993-2007
Sprinkhanen						niet		1993-2007
Overige ongewervelden						niet		1993-2007

Figuur 4.1: Overzicht gegevens Natuurloket (www.natuurloket.nl).

De gegevens uit de verschillende verspreidingsatlassen geven een indicatie van de soorten die in de omgeving voorkomen. Voor dit onderzoek zijn verspreidingsatlassen gebruikt voor zoogdieren, broedvogels, reptielen en amfibieën.

4.1.2 Veldbezoek

De verkregen informatie uit het bureauonderzoek is vaak weergegeven op kilometerhokniveau (1x1 km) of uurhokniveau (5x5 km). Het is daarom van belang in het veld te kijken in hoeverre in het betreffende onderzoeksgebied ook daadwerkelijk geschikte habitat voor deze soorten aanwezig is. Op 18 maart 2010 heeft een veldbezoek plaatsgevonden dat is uitgevoerd door een ecologisch deskundige van Grontmij. Tijdens dit veldonderzoek is op basis van expert judgement beoordeeld of er kans is op het voorkomen van bepaalde beschermde soorten op grond van de aanwezigheid van geschikte habitat voor die soorten.

4.2 Beschermde gebieden

4.2.1 Natuurbeschermingswet

Het plangebied ligt niet in een gebied dat is aangewezen als Natura 2000-gebied of als Beschermde natuurmonument. Ook in de directe omgeving van het plangebied liggen geen Natura 2000-gebieden of beschermde natuurmonumenten, zodat negatieve effecten als gevolg van externe werking eveneens kunnen worden uitgesloten.

4.2.2 Ecologische hoofdstructuur

Volgens de gebiedendatabase van het ministerie van LNV (www.minlnv.nl) maakt het plangebied geen onderdeel uit van de (p)EHS. De geplande ruimtelijke ontwikkeling heeft derhalve geen invloed op de wezenlijke kenmerken van een EHS-gebied.

Figuur 4.2: Overzicht ligging EHS (groen gearceerd) ten opzichte van het plangebied (rood omlijnd). Bron: www.minlnv.nl.

4.3 Beschermde soorten

4.3.1 Flora- en faunawet

Flora

Het plangebied is momenteel in gebruik als grasland ten behoeve van veeteelt. Het Natuurloket geeft aan dat het kilometerhok waarin het plangebied ligt goed is onderzocht op flora. Daarbij is een algemeen beschermde soort (tabel 1-soort) aangetroffen, zeer waarschijnlijk de zwanenbloem of de dotterbloem. Beide soorten komen algemeen voor langs de oevers van watergangen in poldersloten. Ten aanzien van de zwanenbloem en de dotterbloem geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet.

Andere beschermde soorten planten zijn niet in het plangebied aangetroffen en zijn hier, gezien het ontbreken van geschikte biotoop voor dergelijke soorten, ook niet te verwachten. Nader onderzoek naar het voorkomen van deze soortgroep of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is niet noodzakelijk.

Zoogdieren

Voor grondgebonden zoogdieren is het plangebied niet bijzonder interessant. Langs de watergangen zijn tijdens het veldbezoek sporen aangetroffen van de woelrat. Andere algemeen beschermde soorten (tabel 1-soorten) die mogelijk in het plangebied voorkomen zijn veldmuis, aardmuis, egel, haas, hermelijn, wezel en bunzing. Ten aanzien van deze soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet.

Andere zwaarder beschermde grondgebonden zoogdiersoorten zijn niet in het plangebied aangetroffen of te verwachten. Nader onderzoek naar het voorkomen van deze soortgroep of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is niet noodzakelijk.

Het open landschap binnen het plangebied bevat geen bijzonder geschikt leefgebied voor vleermuizen. Mogelijk dat soorten als rosse vleermuis, laatvlieger en ruige dwergvleermuis het gebied incidenteel gebruiken om te jagen, maar het gebied is niet van groot belang voor de instandhouding van de genoemde soorten.

De bomenrijen langs het plangebied fungeren vermoedelijk wel als vliegroute voor verschillende soorten vleermuizen. Indien deze bomenrijen behouden blijven en er geen directe lichtuitstraling op deze bomen plaatsvindt, dan wordt de functionaliteit van het gebied voor vleermuizen niet aangetast. Nader onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is dan niet noodzakelijk. Indien er wel bomen uit deze bomenrijen worden gekapt of wanneer er verlichting wordt aangebracht, dan dient eerst nader onderzoek naar vleermuizen plaats te vinden om te kunnen vaststellen wat de precieze effecten daarvan op vleermuizen zijn.

Vogels

Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied exemplaren van de kokmeeuw, zilvermeeuw, nijlgans, meerkoet, knobbelzwaan en zwarte kraai aangetroffen. Als broedvogel zijn alleen meerkoet, nijlgans, knobbelzwaan en weidevogels als Kievit en grutto te verwachten. In de bomenrijen rondom het plangebied kunnen vogels als ekster, koolmees, merel en houtduif broeden. Jaarrond beschermde soorten als uilen, spechten en roofvogels zijn niet aangetroffen en ook niet in het plangebied te verwachten. De werkzaamheden dienen dan ook bij voorkeur plaats te vinden buiten het broedseizoen van vogels, dat globaal loopt van half maart tot begin augustus. Op grond van de Flora en faunawet is het verboden om broedende vogels te verstoren. Hiervoor is ook geen ontheffing te krijgen.

Amfibieën, reptielen en vissen

In het plangebied is een aantal watergangen aanwezig dat geschikt leefgebied vormt voor algemeen voorkomende amfibiesoorten als gewone pad, bruine kikker en middelste groene kikker. Van de strikt beschermde rugstreeppad zijn waarnemingen bekend uit de omgeving van Montfoort (Beenen, 1998), maar in het plangebied zelf is geen geschikte habitat voor deze soort aanwezig in de vorm van schrale zandige terreinen of ondiep water dat als voortplantingsplaats kan worden gebruikt. Ook voor andere zwaarder beschermde soorten als heikikker en kamsalamander is geen geschikt habitat aanwezig. Nader onderzoek naar het voorkomen van deze soortgroep of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is niet noodzakelijk.

In het veenweidegebied van Utrecht en Zuid-Holland komt de reptielsoort ringslang voor, maar in de omgeving van Montfoort zijn geen waarnemingen van deze soorten bekend (www.ravon.nl). Gezien het ontbreken van waarnemingen uit de directe omgeving en het ontbreken van voldoende geschikt leefgebied kan het voorkomen van de ringslang worden uitgesloten. Ook voor andere soorten reptielen als zandhagedis, levendbarende hagedis en adder bevat het plangebied geen geschikte habitat. Nader onderzoek naar het voorkomen van deze soortgroep of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is niet noodzakelijk.

In de omgeving van Montfoort zijn waarnemingen bekend van de beschermde vissoorten kleine modderkruiper, grote modderkruiper en bittervoorn (De Nie 1997; De Jong 2002). De watergangen in het plangebied bevatten geschikte habitat voor deze soorten. Wanneer er werkzaamheden (vergraven, dempen) aan deze watergangen plaatsvinden, dan dient eerst nader onder-

zoek naar vissen plaats te vinden om te kunnen vaststellen wat de precieze effecten daarvan op beschermde vissen zijn.

Ongewervelden

In het plangebied komen geen beschermde soorten ongewervelden voor. Het plangebied bevat ook geen geschikte habitat voor beschermde soorten ongewervelden. Nader onderzoek naar het voorkomen van deze soortgroep of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is niet noodzakelijk.

4.3.2 Provinciaal soortenbeleid

Het plangebied maakt geen onderdeel uit van de EHS. Derhalve hoeft niet verder gekeken te worden naar Rode of Oranje lijstsoorten.

5 Conclusies

- Het plangebied ligt niet in of in de nabije omgeving van een Natura 2000-gebied, Beschermd natuurmonument of een EHS-gebied. Nadere toetsing aan de Natuurbeschermingswet en het provinciaal beleid ten aanzien van de EHS (inclusief het beleid ten aanzien van Rode en Oranje lijstsoorten binnen de EHS) is derhalve niet noodzakelijk. Voor de ingreep hoeft geen vergunning aangevraagd te worden op grond van de Natuurbeschermingswet.
- In het plangebied komen mogelijk enkele algemeen beschermde soorten (tabel 1-soorten) voor, te weten: zwanenbloem, dotterbloem, woelrat, veldmuis, aardmuis, egel, haas, hermelijn, wezel, bunzing, gewone pad, bruine kikker en middelste groene kikker. Voor deze algemeen beschermde soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet, waardoor er voor deze soorten geen ontheffing aangevraagd hoeft te worden op grond van artikel 75 Flora- en faunawet.
- In en met name langs de randen van het plangebied kunnen algemeen voorkomen vogelsoorten als meerkoet, nijlgans, knobbelzwaan, kievit, grutto, ekster, koolmees, merel en houtduif broeden. Broedende vogels mogen op grond van de Flora- en faunawet niet worden verstoord. De werkzaamheden dienen derhalve bij voorkeur buiten het broedseizoen van vogels te worden uitgevoerd.
- De bomenrijen langs het plangebied zijn potentieel geschikt als vliegroute voor vleermuizen. Naar verwachting komen de soorten gewone dwergvleermuis en laatvlieger voor. Deze bomenrijen blijven echter behouden en er vindt geen directe lichtuitstraling door lichtmasten of straatlantaarns op de bomenrijen plaats, waardoor de functionaliteit van het gebied voor vleermuizen niet wordt aangetast.
Nader onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen of het aanvragen van een ontheffing op grond van de Flora- en faunawet is dan niet noodzakelijk.
- De watergangen in het plangebied bevatten geschikte habitat voor de vissoorten kleine modderkruiper (tabel 2-soort), grote modderkruiper en bittervoorn (beide tabel 3-soort). Ten aanzien van deze soorten geldt geen vrijstelling van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet.
Een aantal watergangen in het gebied wordt gedempt of verbreed. Daarbij kunnen verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet worden overtreden ten aanzien van de genoemde vissoorten. Omdat de grote modderkruiper en de bittervoorn tabel 3-soorten zijn, dient hun aan- of afwezigheid te worden vastgesteld middels een visonderzoek (voor tabel 2-soorten is voldoende als ze aan- of afwezig worden verondersteld). Afhankelijk van de soorten die daadwerkelijk tijdens het visonderzoek worden aangetroffen, dient een ontheffing op grond van artikel 75 Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Door middel van mitigerende maatregelen is de functionaliteit van het gebied voor de vissoorten wel te garanderen. Dat betekent dat een eventuele ontheffingsaanvraag op voorhand verleenbaar wordt geacht.

6 Literatuur

- Beenen, R. (red), 1998. Soortbeschermingsplan Rugstreeppad. Begeleidingscommissie Soortenbeleid Provincie Utrecht. Provincie Utrecht, Utrecht.
- Bergmans, W., A. Zuiderwijk, 1986, Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun Bedreiging. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische vereniging, Hoogwoud; Nederlandse vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta".
- Broekhuizen, S., B. Hoekstra., V. van Laar, C. Smeenk, J.B.M. Thissen 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse natuurhistorische vereniging, Utrecht.
- Jong, Th. de. 2002. Amfibieën, vissen en baggeren. Richtlijnen voor het baggeren van wateren met betrekking op het voorkomen van kwetsbare en bedreigde amfibieën en vissen. Bureau Viridis, Culemborg.
- Nie, H.W. de, 1997. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen (2e herziene druk). Media Publishing, Doetinchem.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis.
- Prinsen, H.A.M. et. Al, 2006. Risicoanalyse van effecten op vogels van windturbines bij Coevorden; analyse van bestaande gegevens en aanvullend veldonderzoek met radar. Bureau waardenburg, rapportnummer 06-042.
- <http://www.ravon.nl>
- <http://www.sovon.nl>
- <http://www.vogelbescherming.nl>
- <http://www.natuurloket.nl>
- <http://www.waarneming.nl>
- <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/>
- <http://www.minlnv.nl>